

+Laura Järnefelt taidemuseon vieraana+
Esitelmä Järvenpään taidemuseossa.

13.11.2004/JKn

Järvenpään Yhteiskoulun ja Lukion senioriyhdistyksessä
12.10.2013/JKn

Arvoisat kuulijat!

Minun varhaisina opiskeluvuosinani meitä oli jälleen kerran joukko nuoria Suvirannassa iltaa tai viikonloppua viettämässä. Käytiin varmaa ja kovaa väittelyä värien sopivuudesta keskenään mm. vaatetuksessa. +Vihreä ja sininen väri eivät ainakaan sovi keskenään+, julisti joku painokkaasti. +Niinpä niin! Ajatelkaapa vain vihreätä metsää ja sinistä taivasta samassa maisemassa. Eikö se ole kamala yhdistelmä+virnisti äitini Laura Järnefelt sivusta, missä hän oli kiinnostuneen seurannut meidän keskusteluumme ja pisti tapansa mukaan väliin oman usein sarkastisen mutta tavallisesti sattuvan huomautuksen.

Vaikka hän elämässään oli eräin osin hyvinkin ehdoton, hän vihasi yksioikoisia ja kärjekkäitä kannanottoja ja halusi huomautuksillaan osoittaa, että mitalilla on toki toinenkin puoli.

Laura Järnefelt oli korostetusti isänsä tytär. Hän oli sitä ammatissaan niin tyyliltään kuin aihepiiriltäänkin. Isänsä tytär hän oli taiteilijana sikälikin, että hänen tekninen osaamisensa oli korkeatasoinen ja maalauksensa yleensä laadukkaita. Tämän vuoksi työ oli usein hidasta ja se vaivasi häntä. Hänen mielestään ei valmista syntynyt riittävästi.

Toisaalta hän korosti aina, ettei tekniikka ja tekninen osaaminen yksin riitä. Kerran hän totesi minulle taiteilijan työstä mm: +Hantvärkkiä, hantvärkkiä, paljon hantvärkkiä ja lopulta annos sitä jotakin. Vasta sitten on saanut jotain aikaan+. Toisen kerran taas, taisi olla Lapissa, ihailin moottorisahalla tehtyjä lintuja ja tonttuja. Totesin äidilleni: +Noiden tekijä menestyisi varmaan taiteilijanakin, jos olisi paremmat välineet+. +Ei taide ole riippuvainen työvälineistä+, huomautti äitini.

Isänsä tytär Laura Järnefelt oli muutenkin. Tämä johtui osaksi hänen luonteenlaadustaan osaksi perheen olosuhteista. Laura oli lapsista neljäs. Hänen vanhin veljensä Heikki ja vanhempi sisarensa Leena eli Lella olivat syntyneet jo ennen Suvirantaa, 1890-luvulla. Suvirannassa syntyivät varsin lähekkäin Saara eli Sarri 1903, Laura eli Lalli 1904 sekä Olai eli Pulle 1906. Näin vanhemmat lapset, jotka kävivät kouluakin Helsingissä, kuuluivat eri joukkoon ja muodostivat omat perheensäkin suhteellisen varhain nuorempien lasten ollessa vielä kouluiässä.

Nuoremmat kasvoivat yhdessä Suvirannassa, kävivät täällä kotikoulua yhdessä eräiden muiden samanikäisten taiteilijayhteisön lasten kanssa ja menivät varsinaiseen kouluun vasta teini-ikäisenä, Laura suoraan Suomalaisen Yhteiskoulun eli Trollen koulun lukioon.

Luokalleen Laura oli nuori ja hänellä oli mielessään enemmän kujeet kuin muiden tyttöjen tapaan flirtti. Poikatyttö, joka kirjoittaa sisarelleen melkein ylpeänä, että huolellisuusnumero on 6 tai että "Tämä syksy on alkanut hienosti: Vasta kaksi kotimuistutusta. Ja sen toisenkin sain niin hurjan vähäpätöisestä asiasta, että Saarimaan tunnilla laitoin nuorasta hirttosilmukan ja hirtin Pikku-Kallen, joka istuu minun edessäni". Kriittisyys opettajia kohtaan jatkuu kirjeissä myöhemminkin, mutta koulumenestys parani ajan myötä ja päättyi laudaturylioppilaan papereihin 17 vuotiaana.

Isän tytöksi Laura ei kuitenkaan päätenyt niinkään koulutapahtumien johdosta, vaan kotona tapahtuneiden muutosten seurauksena. Teini-ikäinen Olai viihtyi yhä paremmin Lauraa nuorempien kavereittensa kanssa ja kehittyi kirjeitä lainatakseni "sekä tavoiltaan että pukeutumiseltaan yhä enemmän huliganismin suuntaan" ja perheen kaunotar, Sara, joka oli lähetetty Sveitsiin internaattiin, haaveili vakavasti näyttelijättären ja filmitähden urasta.

Myös Laura oli tarkoitus lähettää internaattiin sivistymään, mutta tätä hän vastusti kiivaasti. Hän halusi lähteä opiskelemaan, aluksi arkkitehtuuria, kun matematiikka oli piirustuksen ohella vahva. Uraksi urkeni kuitenkin kuvataiteilija, kun "pappa", so. Eero Järnefelt antoi luvan pyrkiä Ateneumiin ja Laura myös pääsi sinne.

Ateneumin ja Yliopiston piirustussalin jälkeen jatkuivat opinnot Pariisissa. Siellä olivat mukana sekä isä ja äiti että Sara. Isä maalasi vuokraamassaan atelierissa Raahen kirkkoon tulevaa alttaritaulua. "Sara ja mamma lihoavat henkisesti, juoksevat luennoilla ja näyttelyissä ja teattereissa ja raahaavat minutkin toisinaan mukaan", kirjoittaa Laura tammikuussa 1926 vanhimmalle sisarelleen Leenalle ja jatkaa hieman jäljempänä: "Minä olen kovin kourin tarttunut kiinni opintoihin ja olen kotona vain öisin, josta perhe on toisinaan

sangen katkera, sillä tietenkin ymmärrät, että opintoihin kuuluu paljon slatrista *flaneeraamista* (maleksimista) pitkin katuja muiden taiteilijoiden kanssa ja monet kahvila- ja baarivisiitit ovat minulle jokapäiväistä leipää (tai - totuudessa pysyäkseen - jokapäiväistä juomaa)+ Sitten 22 vuotias Laura pikkuisen perääntyy: +Elä peljästy, sillä minä lasken tietysti kahvin ja teen myöskin juomiksi+, mutta jatkaa taas rempseästi: +Toisinaan tosin kun vietän kokonaisen aamupäivän jossain yllämainitun tapaisessa paikassa voi tällaisten juomien ohessa sujahtaa kurkusta alas jotakin sprillekin haisevaa (huom! ainoastaan jaloja rypäletuotteita)+

Laura selvästi nauttii pariisilaistaiteilijattarena olostaan, vaikka samalla hymähtääkin tyypilliseen tapaan myös itselleen: +Minä olen täällä Pariisissa jo aivan kuin kotonani ja tiedän jo viidellä sormellani kaikki taiteilijakahvilat ja baarit. Pääpaikka on Bar Cigogne, jossa melkein joka päivä istun korkealla pallilla baarin ääressä ja juon vermouthia. Minä nautin kulkea yksin Pariisin katuja kirkkaansinisessä palttoossa ja kirkkaan sininen hattu on niin vinossa kuin se vaan pysyy, maalauslaatikko (joka on paljon isompi kuin minä itse) riippuen nonshalantisti remmissä olkapäällä. Ja jos on kuuma ja janottaa, niin ei muuta kuin pistäytyy taas Cigognessa ja istuu tutulle korkealle pallille ja tilaa yhden fine à l'eau, so. konjakkia veden kanssa.+

Pariisin jälkeen Laura Järnefelt opiskeli Roomassa lukuvuoden 1927-28. Tämä aika oli nuoren taiteilijan kehitykselle ja itsenäistymiselle erittäin merkittävä. Italia, sen maisemat ja valaistukset tekivät häneen kuten aikoinaan isäänkin lähtemättömän vaikutuksen. Sinne Laura Järnefelt teki useita maalausmatkoja myöhemminkin.

Kotimaassa tekivät isä ja tytär yhteisiä maalausretkiä. Ne olivat nuorelle taiteilijattarelle innostavia ja opettavaisia. Kuvaan ilmestyi myös uusi elementti - auto! Sellaisen kapistuksen Eero Järnefelt hankki myös itselleen, muttei oppinut sen hallintaa oikein kunnolla. Laura sen sijaan oppi nopeasti taitavaksi ajajaksi ja niin hänestä tuli taiteilijatyön ohessa isänsä autonkuljettaja. Yhdessä he tekivät maalausmatkoja Suomessa Petsamoan myöten ja ulkomailla Euroopan halki Alppien yli aina Italiaan asti. Eero Järnefeltin ajotaidosta äiti kertoi myöhemmin: +Alppien yli ajaessamme pappa halusi myös tehdä osansa, jotta minä muka rasittuisi. Matkan jatkuessa hän innostui yhä enemmän maisemista kunnes huomasin, ettei hän enää juuri lainkaan seurannut tien mutkittelua ja kehui vain, miten kaikki on niin kaunista. Sanoin hänelle tiukasti: Pysäytä auto äkkiä ja anna ratti minulle, muuten olemme kohta molemmat auton kanssa rotkon pohjalla.+

Laura oli ahkera kirjoittaja, joka piti tiiviisti yhteyttä matkoilla oleviin tai muualla asuviin perheenjäseniin. Kirjeiden ohella tapahtumista tiedotettiin ja

yhteyttä pidettiin myös kodin piiristä poissaoleviin mm. kotisanomalehden välityksellä. Tällainen oli ilmestynyt jo aikaisemmin Suvirannassa nimellä Suvirannan Uutiset. Bernhardinkadulla, Perheen Helsingin asunnossa julkaistu käsinkirjoitettu ja piirroksin höystetty lehti oli nimeltään «Kukkakaalisanomamat». Se ilmestyi aina tarvittaessa ja useita kertoja jopa Roomassa tosin nimellä «Il Tevere». Siihen saattoivat kirjoittaa muutkin, mutta kyllä teksti tavallisesti oli Lauran käsialaa.

Pieni näyte pääsiäisenä 1922 ilmestyneestä lehdestä.

Sairaustapaus:

Perheenpäättä on viime aikoina vaivannut omituinen tauti. Tautia voisi ehken nimittää korkealentoisuuskuumeeksi, koska se erikoisesti ilmenee korkealle lentämisenä. Huippunsa tauti saavutti menneellä viikolla, jolloin perheenpää todella lensi korkealla, vieläpä 500 metriä (po. metrissä). Perheen toivo taudin parantumisesta tämän jälkeen oli turha, sillä oireet näyttäytyvät vielä intensiivisesti.

Hävytöntä:

Perheenpää ja viimeinen hännänhuippu ovat molemmat kevytmielisesti rikkoneet perheen vanhoja traditsioneja vastaan laiminlyömällä yhteisen pääsiäisenvieton. Perheenpää näyttäytynee juhlan alussa, mutta häipyä pian.

Lauran vanhin veli Heikki oli biologi ja työskenteli tutkijana Helsingin Yliopistossa. Hänen assistenttinaan toimi häntä runsaat 10 vuotta nuorempi tutkintiaan viimeistelevä biologian opiskelija. Yhdessä he tutkivat vesibiologiaa mm Viinijärvellä ja Petsamossa.

Nämä tutkimukset ja Lauran ja papan yhteiset maalausmatkat mm. Petsamoon johtivat siihen, että Lauran elämään astui muuan «pitkä ja tumma mies», minun isäni Erkki Kolehmainen. Valmistuttuaan hän sai paikan Järvenpään tuoreessa oppikoulussa ja nuori perhe . minä myyttynä mukana - muutti Suvirantaan.

Suvirantaan muutto oli Lauralle valtava onnenpotku. Asunto rakkaassa lapsuudenkodissa, lukemattomat motiivit kädenulottuvilla ja atelieri lähes omassa käytössä. Lisäksi isän, Eeron Järnefeltin auto majaili Suvirannassa ja sillä tehtiin kesäisin pitkiäkin maalausmatkoja niin isän kuin pelkän oman perheenkin kanssa. Toisaalta toivat perheenemännän tehtävät kotiapulaisista huolimatta myös velvollisuuksia, jotka häiritsivät taiteilijaelämää. Varsinkin

kesät olivat 30-luvulla hälinäisiä, kun omat vanhemmat sekä veljet ja sisaret perheineen tulivat vanhaan tapaan pitkiksikin ajoiksi kesänviettoon Suvirantaan.

Perheenemännän velvoitteista ja perheelisäyksen; so. allekirjoittaneen aiheuttamasta häiriöstä huolimatta Laura Järnefelt harjoitti ammattiaan intensiivisesti. Ensimmäinen oma näyttely oli Helsingissä vuonna 1937. Yhteisnäyttelyissä hän oli ollut mukana jo aikaisemmin, ensikerran vuonna 1930 ja taiteilijaseuran laajassa yhteisnäyttelyssä 1934. Oma näyttely sai varsin myönteisen arvostelun ja siinä oli mukana mm. lehtori Eeva Backmanin muotokuva, joka on tänä päivänäkin nähtävillä Järvenpään lukion kokoelmissa. Se herätti niin paljon myönteistä huomiota, että Edvard Richter palaa siihen arvioidessaan Laura Järnefeltin seuraavaa näyttelyä vuonna 1940.

Hän toteaa mm: +Aikaisemmasta näyttelystä on parhaiten jäänyt mieleen eräs naismuotokuva, joka esitti nuorta opettajatarta. Kuvassa ilmennyt elämäntunne ja psykologinen havainto olivat niin vakuuttavia, että heräsi usko uuteen lahjakkaaseen muotokuvataiteelliseen kykyyn+

Sen jälkeen Richter toteaa, että kehitys on käynyt myönteiseen suuntaan ja esittelee joitakin uuden näyttelyn muotokuvia. Sitten Richter toteaa ennen siirtymistään maisemiin: +Epäilemättä Laura Järnefeltillä on erityiset edellytykset muotokuvataiteen vaikealle alalle, johon meikäläiset nuoret maalarit eivät ole toistaiseksi ryhtyneet tai, oikeammin sanottuna, pystyneet.+

Muotokuvista muodostuikin maisemien ohella koko uran kestänyt keskeinen työkenttä. Niitä on Järvenpäässäkin kosolti mm kaupungilla, kouluissa, Louhelassa ja yksityiskodeissa. Järvenpään ulkopuolella niitä on leegio monissa yrityksissä, Helsingin yliopistossa, Teknisessä korkeakoulussa, seurakunnissa, eri opistoissa jne.

Järvenpäälaisistä muotokuvista haluan tähän vielä poimia rehtori V. Raevuoren kuvan Järvenpään Yhteiskoulussa. Se sai erityisen hienon arvostelun Laura Järnefeltin yksityisnäyttelyssä vuonna 1949. Muotokuva on todella huippuluokan ihmiskuvausta.

Muotokuvat ja maisemat rytmittivät selvästi Laura Järnefeltin työvuotta. Muotokuvasesonki alkoi yleensä helmikuussa, kun luonnollinen valo alkoi riittää työntekoon. Kun kevät koitti ja luonto heräsi, maisemat voittivat. Oli tuiki harvinaista, että muotokuva olisi ollut työn alla kesällä tai syksyruskan aikana. Itse muistan vain yhden kesäportretin. Se on työasuinen kuva veljestä limnologian professori Heikki Järnefeltistä Tuusulanjärven maisemissa.

Tapahtumana muotokuvan maalaaminen oli iso prosessi, joka vaikutti usein myös muun perheen elämään. Perheen näkökulmasta Suvirantaan ilmestyi määräaikoina aivan vieras henkilö. Kotona äiti sulkeutui tämän kanssa 11/2 - 2 tunniksi atelieriin ja sieltä kantautui oven läpi vain matala keskustelun sorina. Kun malli lähti, jäi äiti istumaan suljetun oven taakse usein tuntikausiksi.

Todellisuudessa istunnoista ensimmäinen kului tutustumisen merkeissä kahvia juoden ja niitä näitä rupertellen. Sen aikana syntyi usein pastelliluonnos mallista. Samalla koetettiin yhdessä löytää mallille luontainen asento, mikä saattoi olla työlästäkin mallin jännittäessä outoa tilannetta. Tässä vaiheessa saatettiin mallista ottaa myös valokuvia istuntokertojen vähentämiseksi ja toisarvoisten seikkojen kuten vaatteitten ja muun rekvisiitan maalaamiseksi.

Varsinainen maalaustyö alkoi toisella istuntokerralla. Jatkuva keskustelu oli välttämätöntä, koska se toi esiin mallin luonteen ja vapautti hänet mahdollisesta jännityksestä. Istunnon jälkeen äitini saattoi vetää keskeneräiseen työhön jonkin siveltimen vedon tai jatkaa jonkin yksityiskohdan maalaamista. Enemmän osan ajasta hän kuitenkin istui atelieren pukkipöydän ääressä puupenkillä, pani pasianssia ja tuijotti aikaansaannostaan. Pasianssikorttien ohella pöydällä oli peili, josta hän silloin tällöin katsoi keskeneräistä työtään. +Peili paljastaa virheet+, äitini selitti.

Oma lukunsa oli muotokuvan maalaaminen valokuvasta. Näitä Laura Järnefelt teki useita. Valokuvasta muotokuva oli tehtävä, kun rakas perheenjäsen oli kuollut yllättäen tai merkkimiehen ura oli katkennut odottamatta. Vieraille ei valokuva useinkaan anna oikeata kuvaa elävästä henkilöstä. Siksi taiteilijalle oli kerättävä muotokuvaa varten kaikki mahdolliset amatöörikuvatkin ja niitä katselemalla taiteilijan oli hahmoteltava kuva elävästä ihmisestä. Laura Järnefelt oli tunnettu onnistuneista valokuvaportreteistaan, vaikkei niiden tekemisistä pitänytkään.

Kesäisin Laura Järnefelt maalasi yksinomaan ulkona. Motiiveja löytyi aina Suvirannasta ja muualta Tuusulanjärven tuntumasta. Joskus tehtiin retkiä ja maalausmatkoja koko perheen kanssa. Varsinkin 30-luvulla matkusteltiin ahkerasti, olihan isällä kesät koulusta vapaat ja Eero Järnefeltin auto käytettävissä. Maalatessa äidille oli kuitenkin annettava rikkumaton työrauha. Jos muu perhe oli mukana, sen oli keksittävä muuta puuhaa. Se saattoi olla onkimista, kaarnalaivan veistämistä tai luonnon seuraamista, missä biologisia oli tietenkin erinomainen opas.

Hyvä luonnontuntija oli myös äitini. Siihen hän oli saanut johdatuksen jo lapsena vanhimmalta veljeltään Heikiltä. Luonnossa maalaaminen syvensi tuota tietoa, kun ~~silloin näki niin paljon~~. Eläimet tottuivat tuntikausia hiljaa istuvaan taiteilijaan ja tulivat piiloistaan esiin tai käden ulottuville ruokaa etsimään. Lintuja oli paljon ja monesti äitini kertoi seuranneensa kärppää tai lumikkoja metsästyspuuhissa.

Hyvä esimerkki äitini luonnontuntemuksesta ja rauhallisesta ja realistisesta luonteen laadusta on seuraava tapaus eräältä maalausretkeltä. Isäni oli löytänyt tarhakäärmeen. Kujeillakseen vaimonsa kustannuksella hän hiipi tämän selän taakse ja pisti käärmeen maalaavan vaimonsa silmien eteen. ~~Äi!~~ tarhakäärme. Mistä sinä sen löysit, sanoi äitini. ~~Etkö sinä ollenkaan pelästynyt,~~ kysyi isäni nolona. ~~En,~~ näinhän minä keltaiset pilkut sen niskassa enkä minä muutenkaan voinut kuvitella, että sinä minua kyyllä sohisit. Siihen päättyi pila sillä kertaa.

Mummin luonnossa istuminen ja ympäristön seuraaminen maalatessa oli minunkin lapsilleni niin tuttua, että nuorempi poikani palatessaan vaihtopilasmatkaltaan Amerikasta toi hänelle tuliaisiksi hirvensarvilakin. ~~Näin sulaudut luontoon entistä paremmin,~~ oli lahjanantajan kommentti. ~~Mainiota,~~ sanoi mummi ja sujautti lakin maalausreppuunsa, joka hänellä oli aina mukanaan, kun hän Crecent-mopedillaan huristeli ~~pyssyt~~ tarakalla maalauskohteisiin. ~~Pyssyt~~ tarkoittivat maalaustelinettä ja maastojakkaraa, joita kuljetettiin metsästyskiväärin kuljetuspussia muistuttavassa pussukassa.

Pimein syksy ja talvi kuluivat askartelun ja harrastusten parissa. Silloin syntyivät lukuisat neuleet perheen jäsenille, kirjailut tekstiilit pöytäliinoiksi ja liinavaatteiksi tai vaikkapa vieraskirjan kuvitukset ystävien ja oman perheen iloksi. Silloin oli aikaa paljon myös lapsille ja vanhoille traditioille, joita olivat mm. yhteinen joulukoristeiden valmistelu tai pääsiäismunien värjäys vanhojen tilkkujen, kirjavien lankojen ja sipulinkuorten avulla. Näihin puuhiin äitini oli vähintään yhtä innostunut kuin me lapsetkin.

Ristisanat ja pasianssi olivat lukemisen ohella Laura Järnefeltin tärkeimmät rentoutumistavat. Pasianssikortit piti olla aina saatavilla. Kun sota-aikana Suomesta ei saanut kestäviä pasianssikortteja niitä tilattiin sukulaisilta ja tuttavilta tuliaisiksi Ruotsista. Yksi pasianssikorttien kuljettaja oli mm. Armas Järnefelt, joka hoiti Helsingin kaupunginorkesterin ylikapellimestarin virkaa jatkosodan aikana ja asuikin aika-ajoin Suvirannassa pommituksia paossa.

Äitini oli varsin kielitaitoinen ihminen. Molempien kotimaisten kielten lisäksi hän puhui ranskaa, saksaa ja italiaa. Hänen ruotsinkielen taitonsa oli niin vahva, että ristisanatehtäviä hän ratkaisi yhtä hyvin ruotsiksi kuin

suomeksikin. Minulle hän luki suomeksi ääneen Barbara Ringin Peikiä ja, kun aikanaan ajattelin ruveta lukemaan sitä omille lapsilleni, huomasin kirjan olevan ruotsia. Nuoremmalle veljelleni hän luki ääneen muumikirjoja - Tove Jansson ja hän tunsivat toisensa taiteilijoina - paljon ennen kuin ne käännettiin suomeksi ja muodostuivat lasten betsellereiksi. Tästä oli seurauksena se, että meidän perheessämme eräiden muumihahmojen nimet poikkesivat myöhemmin vakiintuneista suomennoksista. Hyvä esimerkkejä tästä on Nuuskamumrikki, joka on suomeksi nykyisin Nuuskamuikkunen. Pinocchion äitini luki ääneen meille suoraan italiasta.

län myötä Laura Järnefelt, kuten kaiketi meistä itse kukin, selvästi muuttui. Tuo kujeileva poikatyttö, joka vielä 30-luvulla oli varsin seurallinen, viihtyi parhaiten vain Suvirannassa tai lähisukulaisten parissa. län ohella muutokseen oli monia muitakin syitä. Kasvava perhe ja sota sekä niiden tuomat huolet ja murheet, varsinkin keskimmäisen pojan Eeron kuolema, eivät menneet jälkiä jättämättä. Pula-aika ja sodanjälkeinen yhteiskunnan muutos laskivat elintasoja ja vaikeutti kotiapulaisten saantia. Perheenäidin oli pakko ottaa yhä suurempi vastuu myös arkipäivästä ja se vaikeutti oman kutsumuksen toteuttamista.

Lisäksi taidemaailmassa modernismi löi voimalla itsensä läpi sodan jälkeen. Tähän muutokseen äidilläni ei ollut henkistä voimaa eikä haluakaan. Hän oli liiaksi isänsä tytär ja halusi taiteessaan pysyä uskollisena omalle näkemykselleen taiteen tehtävästä ja estetiikasta.. Vielä 80-vuotis haastattelussaan hän totesi modernista taiteesta kysyneelle reporterille:
~~Aikaperspektiivi on liian lyhyt voidaksemme sanoa, mihin tämä kaaos johtaa. Ehkäpä se on kypsymistä johonkin uuteen merkittävään ja selkeään+~~

Ajoittaisia masennuskausia lukuun ottamatta Laura Järnefeltin luovuuteen tämä muutos ei vaikuttanut. Hän jatkoi intensiivisesti tuotteliasta toimintaansa ja myi myös hyvin. Kun me pojat aikaa myöten perustimme omat perheet ja pääsimme kiinni työelämään, perheenemännän velvollisuudet vähenivät. Poikien autot tekivät mahdolliseksi myös pitemmälle ulottuvat maalausmatkat.

Aivan erityisen mieluisia olivat Lapin-matkat, joita äitini teki meidän perheemme kanssa pitkälle toistakymmentä 60-luvun lopulta aina viimeiseen elinvuoteensa saakka. Pitkän matkan etelästä Lappiin asti hän istui tyytyväisenä auton peräpenkin nurkassa mekastavat lapset ympärillään. Meidän perheen yöpyessä teltassa hänelle etsittiin majapaikaksi hotellihuone tai leirimökki lähistöltä. Myöhemmin, kun olimme hankkineet pysyvän kiinnkohdan Äkäslompolosta, se oli normaali majapaikkamme, mutta on siellä majapaikkojen joukossa turvekammikin jossain Kiirunan ja Kebnekaisen välillä.

Maalaaminen Lapissa vaati usein erikoisjärjestelyjä. Tunturissa itse maalaaminen kyllä onnistui, koska siellä tuulee aina eivätkä sääsket pääse vaivaamaan. Sen sijaan kiipeäminen maalauspaikalle oli ongelma. Matka oli usein rasittavaa ja maalarin kädet alkoivat helposti vapista. Laaksossa taas oli sääskiä ja mäkäröitä niin paljon, ettei maalaamisesta tullut mitään ilman kunnollista suojaa.

Ratkaisuja olivat sääskihattu, käsineet ja auto. Jos oli hyvä onni ja autolla päästiin maisemaan - joskus lähes tunturin laelle - maalari jäi autoon työskentelemään. Sääsket eivät tällöin häirinneet ja ratti oli blokin alla oiva maalausteline. Jos oli istuttava ulkona, piti panna käsineet käteen ja sääskihattu päähän. Pahaksi onneksi sääskihattujen näköikkunassa käytettiin tavallisesti vihreää tylliä, joka hämärsi maiseman ja muutti sen värejä. Siksi tylli sotattiin hiilellä tai tussilla mustaksi. Näin näköongelmat hävisivät, mutta taiteilijan nenänpää ja posket muuttuivat irtoväristä mustaksi.

Päivärutiinimme oli yleensä sellainen, että aamupalan jälkeen mummi ajettiin asemiaan so. maalauspaikalle ja perhe lähti parin kolmen tunnin vaellukselle tunturiin tai lakkasuolle. Kun palasimme, taulu oli riittävän valmis kämpille palaamiseksi tai lounaan nauttimiseksi luonnon helmassa. Iltapäivällä toistui sama rituaali. Lounaat luonnonhelmassa liittyivät varsinkin retkiin Pohjois-Norjan vuonojen varsille.

Joskus ajattelimme lähteä Lappiin kesälomamatkalle ilman äitiäni. Arvelimme, että lapinmatkamme saattavat olla liian suuri rasitus ikääntyvälle ihmiselle. Lisäksi hänen mukanaolonsa kahlitsi meitäkin jonkin verran. Ennen matkaa huomasimme kuitenkin, että hänen muotonsa synkistyi päivä päivältä yhä enemmän. Huomasimme, mistä kenkä puristaa, ja kysyimme: "Lähdetkö sinä taas Lappiin meidän kanssamme?" "Juu!" tuli suoralta kädeltä. "No, mene sitten pakkaamaan", sanoin minä. "Minä olen jo pakannut", totesi äitini.

Viimeisen kerran olimme äitini kanssa Lapissa, Äkäslompolossa hänen kuolinvuonaan 1985. Kiersimme tuttuja paikkoja ja hän vaelsi sisukkaasti katsomaan rakkaita koskia ja kääkäräisiä mäntyjä. "Taiteilijan on opittava aina uutta. Jos hän on tyytyväinen saavutuksiinsa, hän taantuu", äitini totesi. "Mutta nyt en jaksa enää. Kyllä luonto on äärettömän kaunista"

Kotona hän maalasi vielä koko kesän, kunnes sydän petti syyskuun 17 päivänä. Hänen viimeinen maalauksensa on edelliseltä päivältä.